

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Jens Paludan-Müller (1838-1864)

Citation: Brandes, Georg: "Jens Paludan-Müller (1838-1864)", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 499. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes02tom-shoot-workid57720/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

JENS PALUDAN-MÜLLER

(1887)

I

En Sommermorgen i 1862 stod Jens Paludan-Müller, den pirreligste, særeste, lidenskabeligste og formfasteste af mine Venner, ved min Seng i hans Forældres Hus i Nykjøbing paa Falster og raabte lystigt: Op med dig! Klokken er 5. Har du glemt, at vi skal gaa Fødtur gennem Lolland?

Det er Jens Paludan-Müllers heltemodige Endeligt i Slaget ved Sankelmark, der har gjort hans Navn berømt. I levende Live var han en ung, ubekendt Student, hvis sjældne Evner endnu ikke var bemærkede, og hvis sæere Væsen var de Fleste en Gaade.

Vi begav os paa Vejen en dejlig Morgenstund. Dens Friskhed slaar mig endnu i Erindringen i Møde. Vi passiarede et Par Timers Tid i godt Lune, da til min Forbavselse Jens pludselig forstummede. Paa alle mine Spørgsmaal fulgte ubetinget Tavshed. — Har jeg sagt noget, du ikke synes om? — Intet Svar. — Tror du, jeg har fornærmet dig? — Ikke et Ord. — Dette her bliver kedsommeligt, værsgod at sige, hvad der er i Vejen! — Ingen Lyd. — Vi traskede under alt dette ned ad en Vej mellem Landsbyer, han seende ned for sig, jeg af gammel Vane roligt ventende paa Opklaringen, der altid efter et vist Tidsrum plejede at komme. Endelig kom den: Du har kaldt mig et dumt Vrovl, og det taaler jeg ikke at høre. — Jeg? Aldrig i Verden, jeg har aldeles ikke udtalt mig om dine Evner. — Han (med sin fabelagtige Hukommelse gentagende alt, hvad vi det sidste Kvarter før Kunstpaven havde sagt til hinanden og

stansende ved det forbryderiske Sted): Hvad mente du da med det, som nu fulgte? — Herregud, Jens, jeg talte om den Paastand, jeg selv havde rejst, og som jeg var ked af at forfægte, sagde altsaa: *Det* (ikke du) er ogsaa dumt Vrøvl.

Dermed var en Time bleven spildt i Forstemthed.

Nu var det forbi, og vi var des muntrere. Hvad Veje vi gik, er ganske ude af min Erindring. Kun husker jeg den statelige Herregaard, vi saa', Hardenberg, om hvis Ejerinde, en Grevinde, det fortaltes, at hun som ældre Enke havde giftet sig med en italiensk Liremand, der havde spillet i hendes Gaard. Det gjorde et stærkt Indtryk paa mig da, som af noget unaturligt, næsten umuligt. Senere har jeg set saa mange Grevinder for elske sig i Liremænd og gifte sig med dem, at dette næsten staaer for mig som det Normale.

Det var henved Middagstid, og vi følte os sultne. Vi var naaede til et Sted, der hed Maibølle, og søgte Præstegaarden, fandt den, aabnede Havelaagen og nærmede os Huset, da vi midt paa Græsplænen foran det saa' en stor, smuk, velskabt Mand ligge adstrakt i dyb Søvn. Ved den Støj, vi gjorde, kom vi til at vække ham. Han missede med Øjnene, saa' lidt paa os og sagde: To Studenter fra Kjøbenhavn? Vi bejaede det, og jeg sagde lidt befluppet: «Undskyld, Hr. Pastor, at vi forstyrrede, men det faldt os ikke ind, at De sov paa denne Tid af Dagen» hvortil Pastoren, stadig liggende, svarede disse forstandige, næsten vise, ja gyldne Ord; der i alle de mellemliggende Aar er blevne liggende i min Erindring med den Betoning, han gav dem, som den fortræffeligste Regel for Livsførelse:

Jeg spiser, naar jeg er sulten, jeg drikker, naar jeg er tørstig, og jeg sover, naar jeg er søvrig.

Saa sprang han i Vejret, strakte sig og sagde: «Velkommen, velkommen! vi skal have en glad Dag, vi skal more os kosteligt, og nu skal vi sandt for Dyden alle tre til Klubbal i Maribo i Aften.» Der var ikke Tale om Protest, og hvem der var himmelglæde, det var vi. Hvad vi gik ud paa, var jo alene at opleve Æventyr, og for Jens med hans 24 Aar som for mig med mine 20 var Klubbal i Maribo endnu samme Aften et rent ud østerlandsk Æventyr uden Mage.

Vi blev kaldte til Bords og forestillede for Familien.

Paa Bordet stod ved hver Opdækning en Tallerken Vandgrød med en Tallerken Tykmælk som Formad, en Sammenstilling, jeg

aldrig før havde set, men som bragte mig til at mindes og forstå Mierrots Slutningsreplik i Paludan-Müllers *Kærlighed ved Hoffet*: «Ikke Vandgrød til første Ret og Tykmælk til anden, Pokker heller! Nej, saaledes skulde det hedde: Vandgrød med Tykmælk til første Ret, og Alt hvad min Engel selv behager til anden!»

Præstefruen var en lidt stiv og stram, halvgammel Dame med sorte Hængekrøller. Ved Siden af hende hele Bordet rundt sad ikke mindre end syv Døtre, saa ens udseende trods Alders- og Højdeforskelle mellem dem, at det tog sig ud, som saa' man syv Fremstillinger af et og samme Pigebarn paa de forskellige Alderstrin. Alle havde de samme Haar- og Hudfarve, samme lidt sørgmodige og tilsidesatte Udtryk. Ingen af dem forekom os videre smukke; de saa' lidt stakkeis ud. Iøvrigt optog den høje, livsglade, dristige Pastor vor hele Opmærksomhed ved Bordet. Det var tydeligt nok, at han levede sit eget Liv og regerede sine Damer med kraftig Haand. Hurtigt underrettede han Familien om, at han her havde faaet to unge Gæster, og at det vilde være Synd og Skam ikke at føre dem til Klubballet i Maribo. Fra otte Munde fløj paa én Gang Bønkriget: Maa vi med? Ikke en Mine forandredes i Pastorens familiefaderlige Ansigt. Han tyssede paa Børnene med et roligt: Ikke Tale derom! I er altfor unge og har desuden ingen Baldragter. — Da lød ganske enligt med forsagt Bønfalden fra Præstefruens Plads lige overfor ved Bordet: «Men jeg da, Broge, jeg tør da komme med!» — «Umuligt, min Kære, vi har ikke sørget for noget som helst i Maribo, maa se at faa Tag over Hovedet hos Bekendte, og hvis det ikke gaar, maa vi danse os igennem til den lyse Morgen. Der ser du selv, vi kan ikke have dig med.» Der klang gennem Svaret en vis Angst for ved Overhæng: at faa hele Fornøjelsen for Pastor Broge forspildt, hvem disse to himmel-sendte, ganske velsignede Studenters Ankomst gav et Paaskud uden Mage til at more sig, som han lystede, og som det dog ellers altid for en gejstlig Mand havde været lidt vanskeligere at finde.

«Men vi har ingen Balklæder» udbød Jens, «ikke andet end vore støvede Turisdragter.» — «Det skal vi nok faa ordnet,» svarede Præsten overlegent. «Hele Sagen er den, at vi maa komme betids til Maribo, og saa er der ikke et Minut at spille.» Og han raabte ud i Gaarden: «Spænd de Brune for, lidt flinkt!»

Et Par Minutter efter holdt en smuk Vogn med to fyrige Heste for Døren. Vi steg op, og idet Pastoren med øvet Haand kørte de to raske Brune rundt om Plænen til Porten, slog han med Pisken et Knald — et Knald, som jeg aldrig i mit Liv havde hørt det — der var et formeligt Frydeskrig deri, al Befrielsens Jubel, og alt som vi kørte til, kørte op gennem Maibølle, vedblev det Knald i Knald: Farvel! du gode, gamle Præstegaard, farvel du elskede Menighed, Knald! Farvel du gode, rare Mutter med dine Hængekrøller! Farvel I syv allerkareste Smaapiger, der er snydte ud af Næserne paa hverandre, Knald! Knald! Vi kører herfra til den store By, til Stiftets Hovedstad, til festlig Lyksalighed, til Ungdommens Munterhed, til Lysenes Glans, til Glassenes Klinken, til Pigernes bare Skuldre og Halse, til Dansens herlige Lyst, Knald, Knald, Knald!! til selve Klubballet i Maribo, Knald!

Jens og jeg saa' paa hinanden; Præstens Henrykkelse forøgede vor Forventnings Fryd. Det var en herlig Fart, og henad Aften var vi da i Byen. Nu gjaldt det at være om sig og faa Balklæder. Pastor Broge tog, saa snart vi var komne ned af Vognen, et Skøn over os begge, over Jens'es Længde og mit Middelmål, sendte saa ham til Byens Præst og mig til Byens Degn for uden videre at bede de Paagældende have den Godhed at laane os deres Galadragter.

Jeg begriber næppe nu, hvorledes jeg fik Mod til at indføre mig selv hos Degnen, Hr. Panduro, i et saadant Ærinde. Men vist nok er det, at jeg uden videre gik til ham, der befandtes at være en meget human og dannet Mand, mørk som en Spanier, som uden ringeste Studsen eller Betænkelighed gik at hente sine sorte Klæder til et ungt Menneske, hvem han fem Minutter før aldrig havde set eller hørt nævne.

Det viste sig desværre, at vi dog var mindre ens af Skabning, end Pastor Broge havde skønnet, da han ude paa Torvet havde mig alene for sig. Hr. Panduro var ikke saa lidt højere end jeg og imod min Tyveaars Tyndhed var hans vel trediveaarige Rankhed næsten Corpulence. Det saa' ved første Blik ret nedslaaende ud; men Hr. Panduro forsikrede mig, at Alt vilde passe fortræffeligt, og han var elskværdigt nedladende nok til selv at klæde mig paa i det halvmørke Værelse, hvor vi stod. Jeg fik først de sorte Bukser paa; de var nok lidt for lange, men han mumlede noget om, at derpaa skulde han med Lethed

bøde. Han bandt mig sit store, hvide Halsbind om Halsen og forsikrede, det klædte mig fortræffeligt, hængte Vest og Kjole paa mig, rakte mig et lille Barbørspejl, hvori jeg Intet kunde overskue, erklærede mig endnu en Gang, at det Hele var lykkedes fortrinligt, bad mig ikke glemme, at han lod Yderdøren staa aaben hele Natten igennem, saa jeg ved Morgengry selv kunde lukke mig ind, skifte Klæder og gaa min Vej uden Farvel — og puffede mig saa venskabeligt ud af Døren, idet han angav mig Vejen til Klubben, som jeg straks vilde kunne kende, saa oplyst som Huset var.

Da jeg ankom, var Ballet alt i fuld Gang. Men aldrig glemmer jeg det Skue, der mødte mig, den Flovhed, der greb mig, da jeg gaaende op ad Trappen pludselig kom til at se en meget ung Herre gaa lige imod mig i et Spejl, der viste ham fra Isse til Taa. Hans Sko var støvede og bar Vidne om en halv Dags Fodvandring. Hans Bukser, der var latterligt vide, var tillige saa meget tør lange, at de var smøgede et rigeligt halvt Kvarter i Vejret. Hans Vest var ikke snøret ind, og kunde ikke snøres saaledes ind, at den sluttede til Kroppen; det slive Halsbind kværkede ham, og Kjolens Liv naaede til midt paa hans Laar, medens dens Snipper rakte ned til hans Anklær. Dog alt dette havde lidet at sige, hvis det ikke med skrækkelig Klarhed havde staaet for mig, at denne Jammerskikkelse, denne vandrende Umulighed — det var mig.

I det samme saa' jeg Jens komme mig i Møde, sømmeligt omklædt, ikke i mindste Maade latterlig; Præsten og han havde passet Klæder sammen som Tvillingbrødre. Han trak mig ind i Salen og — saa underligt det nu forekommer mig selv — fem Minutter efter havde jeg ganske og aldeles glemt mit sørgelige Kostyme og var kun opfyldt af at sikre mig en Dame til Bords og en anden til den nu begyndte Dans.

Vi forestillede os straks selv for Byens Damer og udbad os naturligvis høfligt deres Navne. Men der kom vi ilde an. Thi de opfattede det som en Art Gøren Nar; de tvivlede ikke om, at vi vidste, hvem de var; alle i Maribo vidste jo, hvem de var. Paa mit første Spørgsmaal fik jeg Svaret: «Gud! Véd De ikke det: jeg er jo Apotekerens Datter.» Der var en eneste, ganske køn Dame i den glade Gaseflokk; de andre var kluntede, kluntede, som ingen i Kjøbenhavn er kluntet.

Jeg saa' det og saa' det dog ikke; havde paa én Gang

satirisk Blik for deres Smaaby-Manerer og megen Morskab af at danse med dem i denne store med Danebrogsfaner og Bøgegrene smykkede Sal. Mit Hoved misbilligede dem, men mit 20-aarige Hjerter syntes saare godt om dem. Ved Bordet, hvor alle Kuverter var smykkede med smaa Danebrogsflag og Grønt eller Blomster, blev der holdt Taler og skraalet og sunget og skreget stedse mere, altsom Fuldskaaben steg. Thi det kan i den historiske Sandheds Medfør ikke nægtes, at der var mere end En, som stedse hedere og hedere i Skalien brølte op i Drukkeskabens Begejstring. Nu og da gav Uvenner hinanden drøje Knubs.

Ballets Helt havde Pastor Broge fra først af været; han var bleven modtaget med Fryd og hyidet som en Halvgud. Men *Bordets* sande Helt var en endnu Levende, Hr. kgl. Skuespiller Carl Price, der her i sin Ungdoms fejreste Slankhed og Flor hurtigt blev Forsamlingens Yndling. Han sang med kraftig Røst *Den Gang jeg drog afsted og Der er et yndigt Land*, saa der ikke var Ende paa Jubelen.

Det var lys Morgen. I et Hjørne af Salen stræbte en Del Herrer at skille Mølleren og Skovfogden ad, som begge stærkt anløbne gav hinanden vældige Lussinger, der knaldede gennem hele Lokalet, i Anledning af et gammelt Mellemværende, de var komne til at rippe op i. Denne Scene foranledigede Byens Bedsteborgere med deres Damer til efterhaanden at bryde op og drage hjem. Klokkeren henad 4 om Morgenen mødtes Jens og jeg midt i Dansesalen. Han viste mig med en Haandbevægelse de Provinsherrer, der pjuskede og støvede og knubsede og vaklende endnu tømte et Slutningsbæger her i Salen, saa lidt op og ned af mig og sagde saa: Det gik aldeles ypperligt — og nu er der paa Ære ikke ringeste Forskel at se paa din Baldragt og de Andres.

II

Jens Paludan-Müllers Navn er ikke glemt i den danske Ungdom, skønt 33 Aar er gaaede hen siden hans Død. Der staar en Slags Glorie om hans Hoved, siden han faldt i den hæderfulde Kamp for at dække Tilbagetoget fra Danevirke. Det herømt Navn, han bar, hans høje, kraftige Skikkelse, det stærke

Indtryk af aandelig Overlegenhed, han havde gjort paa sine Kammerater, alt dette bidrog til Dannelsen af et helt Sagn om hans Optraeden i Slaget den 6. Februar.

Men hans Menneskevæsen er nutildags glemt, lever kun i deres Erindring, der har kendt ham personligt. Det var det Mørke og Tunge i hans Natur, det, der kunde slaa over i det Sublime, som fremtraadte hos ham hans sidste Levedag. Men det Ideelle i hans Væsen fik Udtryk i mangfoldige Ytringsformer, i hans uhyre strenge Selvkritik, i hans muntre, overlegne Satire og den skarpe Sarkasme, der var ejendommelig for hans Gensvar, i hans udprægede Anlæg som Historiker, der var blevne opelskede ved den videnskabelige og digteriske Forskole, han havde gennemgaaet som Søn og Brodersøn af udmærkede Mænd, i den dybe Ærbødighed, som gennemtrængte ham, for det Nedarvede først og dernæst for det Opskydende, endelig i hans overraskende stilistiske Begavelse, der satte ham i Stand til blandt andet at skrive enhver som helst dansk Digters Stil efter fra Holbergs Tid til hans egen.

Der blev efter hans Død af hans Fader udgivet en lille Bog til Minde om ham, hans Afhandling om Gullands Historie i Middelalderen, der røber den strengeste videnskabelige Metode. Den udgør hans hele literære Efterladenskab, ikke medregnet en Høien Digte, som jeg efter hans Død skrev af.

Jeg har et Steds anført dette lille morsomme Epigram af ham;

De spørger: Kommer Lykken vel om kort Tid?
Hvad eller er der mig beredt en siem Tid?
Ak ja, min Kære. Deres Fremtid,
Den ligger jo i Deres Fortid.

Til Chr. Winthers Datter, der plagede ham om et Albums-Vers, skrev han paa staaende Fod:

At plante Alvors Lilje
I Bed med Munterhedens Petersilje
Var allenstund mit Ønske og min Vilje.

Gid Lykken, aromatisk som Vanille,
Beständig Dem paa Haanden gi'e Spadille,
I Solskin være Dem en let Mantille,
I Livets Vinterstorm en tryk Chenille!
Gid De paa Livets glatte Balsals Tilje
Maa føre op hver eneste Kvadrille!

Foran Bogen om Gulland, til hvilken hans Fader har føjet et kortfattet Levnedsløb af Sønnen, findes et Portræt af ham, der giver en nogenlunde Forestilling om hans Ydre. Han var høj, sværlemmet, muskelstærk, med et mægtigt bølgende, kulsort Haar og et yppigt sort Kindskeg. Men han saa' ikke nær saa korrekt ud som paa Billedet, holdt sig ikke rank, men bar sit forholdsvis lille Hoved med de betydelige Træk, som sad paa det stærke Legeme, noget foroverbøjet. Han var i høj Grad tilbageholden, forbeholden og overfor Fremmede forlegen. Han syntes kejtet, saa' næsten ikke paa en, han ikke kendte; derimod glimtede der stadigt noget Sjælfuldt frem i hans Blik, og jævnlig kom der Blink af Skelmeri og Lune deri, naar han samtalte med sine Venner. Alt i alt var han en Personlighed, hvem ingen helt oversaa, skønt han kun var 26 Aar gammel, da han døde.

Der var en Grundsum af Tungsind og Lidenskab i hans Natur. Han var pibrelig i den Grad, at han ikke gav sig den Ulejlighed nøjagtigt at forstaa, hvad der var blevet sagt, før han ansaa sig for krænkert. En Aften, da En anførte det be kendte Bibelsprog «Gudernes Sønner steg ned til Menneskenes Døtre», sagde jeg den uskyldige Trivialitet: «Det klirger svært hedensk.» Denne for hans Opfattelse gudsbespottelige Ytring faldt hvor vor «Bande» havde sine Sammenkomster, i Stue-Etagen i Ehlers' Kollegium. Med et Sæt var Jens ude af Døren og fo'r i Firspring op paa sit Kammer, der laa højere oppe i Huset. Sligt skete ikke sjældent. Naar han saa, beroliget ved en eller anden Deputation, i rask Løb kom tilbage iblandt os, lød det (som en Kammerat en Aften træffende bemærkede) «som om en Sæk Kartoffler blev styrtet ned ad Trapperne».

Mellem Jens Paludan-Müller og den, der med sine 17 Aar var den Yngste af Banden, opstod straks et eget sirligt Forhold. Den Yngre behandlede ham selvfølgelig med den Agtelse, han nærrede for hans Alder, Kundskaber, Dannelsesgrad. Jens viste til Gengæld en ganske tilsvarende Respekt, der syntes dikteret af det latinske Ordsprog: Drengene skylder man den højeste Ærbødighed. Men den Syttenaarige, der ikke havde saa meget som et Knurhaar i Ansigtet, følte sig mere foruroliget end smigret, da han faa Uger efter at have gjort den høje, sortskæggede, bredskuldrede Mands Bekendtskab modtog til Foræring en lille Bog, paategnet «med Ærbødighed og Beundring fra» o. s. v.

— Ord, der imidlertid var højest betegnende saa vel for det Inderste i Paludan-Müllers Væsen som for hans Ceremoniel. Som han kunde tage en Kammerat en formentlig Raahed, der tit slet ingen Ting betød, urimeligt ilde op, saaledes kunde en ganske umoden Afhandling, der blev oplæst, eller blot en Ytring, som udtalte et Syn paa Tingene, der var nyt for ham uden derfor at være nyt, fremkalde «Beundring» hos ham. Da hele hans Væsen var Ærefrygt, kom denne endog til Udtryk i Hengivenhed for en Syttenaarig. Vort Forhold gik dog efterhaanden over til et meget ligefremt Kammeratskab, for saa vidt rigtignok, som noget kunde være ganske ligefremt, der angik Jens.

Hvor er man lærelysten i den unge Alder! Med en meget lærd Mand læste jeg Euripides og Plautus, alene Homer, med Julius Lange Aristoteles og Sofokles, med Nutzhorn Islandsk og Nibelungenlied-Tysk, endelig med Jens Paludan-Müller det ny Testamente paa Græsk. Han var dengang teologisk Student, jeg juridisk. Min Arbejdsdag, som tillige var en Morskabsdag, havde et uendeligt Antal Timer. Den begyndte med Timer i Engelsk, Timer i Hugaing, Ridning og Fægning, lidt senere tillige i Skydning: saa fulgte Forelæsningerne paa Universitetet i Filosofi, i obligatorisk Ret, Familieret o. s. v., og dernæst den daglige Gang til Manuduktøren — altsammen før den anden Frokost.

Ganske glat gik det ikke med Gennemlæsningen og Drøftelsen af det græske Testamente. Engang greb for Eksempel Paludan-Müller, efter en kritisk Bemærkning fra min Side, min Arm med Voldsomhed og udbrød: «Men Menneske dog! Du tror da paa, hvad du læser. Det modsatte vilde jo være ligefremt forbryderisk. Du kan da se, det er sandt.» Det kostede nogen Møje at berolige ham. Men alle mine Venner var saaledes sindede da. Jeg stod fuldstændig alene med mine Kampe for at danne mig en Grundopfattelse af Livet og Historien. Selv Julius Lange havde Anfald af en lignende, ja næsten stærkere Fanatisme overfor mig. Jeg følte det dengang, som var det blevet min Skæbne at skulle tænke igennem for dem alle, skulle ride igennem Tankens luende og lutrende Baal til den slumrende Prinsesse, ikke blot paa egne Vegne, men paa det hele Slægtleds. Det gjaldt kun om at gaa hel, ikke forbrændt og nedbrudt ud af Foretagendet.

Hvad særlig mit Forhold til Jens angaar, da gælder det desværre, at blot Sligt nedskrives, gaar Afskygningen tabt, der

siene er sand. Allerede Dagen efter var en saadan Scene fuldstændig som glemt af os begge.

Paa Grund af Faderens Embedsstilling beboede hans Familie Nykjøbing paa Falster, den lille Ø, hvor den Gang i det mindste Flertallet af Beboerne hed Sidenius. Jeg ser for mig Familiens Hjem, den store Skolebygning i Nykjøbing med de talrige tomme Klasseværelser ovenover, gennem hvilke den gamle Rektor, Historikeren Caspar Paludan-Müller, høj og svær hver Aften gjorde sin Runde med en Lygte i venstre Haand og en tyk Stok i den højre. Han beskyttede os alle mod Overfald af Røvere og Tyve, som kunde skjule sig der. Af de Mennesker, jeg til da havde set, lignede ingen mere end han «en stor Mand». Han havde et Løvehoved med umaadelige Bryn. Der stod en Respekt af ham, saa man næppe vovede at tiltale ham først. Naar vi vilde tage i Skoven, havde Husets unge Døtre lange Samtaler, om hvem der vilde påtage sig det Hverv at bede Fa'r om en Tilladelse, der ikke altfor redebon blev givet. Tit dog ogsaa, som forstod det sig af sig selv. Han var saa tunghør, at en Tankeudveksling med ham var meget vanskelig. Han brugte derfor Maaltiderne — og det var efter daværende dansk Provinsskik vist 5 eller 6 om Dagen — til under dem at læse Aviser og Bøger. Han var helt udenfor den almindelige Samtale og meddelte overhovedet Indtryk af en umaadelig Selvstændighed og et stortalent Syn paa de menneskelige Forhold. Han var en streng Mand, men endnu mere en over os andre eksisterende Aand. Vi var Børn for ham. I den første Uge af Sommerferien, mens jeg saa mange Gange om Dagen sad ved hans Side ved hans Bord, var det ham umuligt at huske mit Navn, han kaldte mig snart *Brandt*, snart *Brun*, snart *Brandis*, snart *Behrend*.

Først senere blev jeg for ham et bestemt Individ. Han foretog en Dag en Køretur med Jens og mig; da vi gjorde Holdt, lod han hver af os vidtløftigt udvikle ham, hvad vi havde lært af Livet og Bøgerne, hvad vi antog for Sandt og troede paa. Jens udfoldede med Nervøsitet, Tungsind og spidsfindig Skarpsindighed sit meget udviklede teologisk-historiske Grundsyn. Jeg fremsatte med Munden mod Professorens Øre en hel panteistisk Religion, som jeg under Anfægtelser, der var alvorligere, end det skulde troes efter mine Aar, havde formet mig, og som jeg ansaa for uigendrivelig. Da vi begge var færdige, rejste han sig fra Græsset, hvor vi havde siddet, stod der rank med sin

mægtige Skikkelse og sin bredskyggede Hat, og sagde med et Smil, hvis Velvilje ikke udslattedes af den umaadelige Overlegenhedsfølelse, som det forraadte: »Kort sagt, I er hver for sig komne til Sandheds Erkendelse.» — Selv havde han slaaet sig til Ro i snever kirkelig Rettroenhed.

Skønt jeg naturligvis betragtede den gamle Herres Meninger som meget beklagelige, beundrede jeg hans myndige Person. Løvrigt saa' vi lidt til ham: kun de fire, fem Unge i Huset var stadig sammen, og der kom mange Gæster. Af Fjerboldspil og Ringspil — Datidens simple Idræt — kunde vi aldrig blive kede saa lidt som af Samtaler om Komedier og Vers eller om Wagners nye »Fremtidsmusik«, der blev spillet paa Klaveret, eller af de underskønne Æggensapser, som Husets unge Døtre havde en overnaturlig Færdighed i at lave.

Efter Ferien fortsatte Jens og jeg vore Studier i Kjøbenhavn. Vore Bestræbelser gik jævnsides, saa forskellige vore Naturer og Studier end var. Vi forsøgte begge at vinde Universitetets Guldmedaille, vandt den samtidig og fik paa samme Dag til Løn hver sit Haandtryk af Monrad. Om Aftenen derefter deltog Jens i mine Forældres Hus i et lille Gilde, til hvilket vore nærmeste Venner var indbudne, og hvor det gik meget lystigt til, idet alle Talerne gjorde Nar af os to Indhavere af Medaillen — (hvilken jeg for min Del Dagen efter solgte for at faa mig en Vinterfrakke). Jens var den Aften henrivende morsom, fuld af de snurrigste Indfald, og jeg erfor senere hen med taknemmeligt Sind af hans Søstre det Udsagn af ham, at mine Forældre havde beredt ham den glædeste Dag i hans Liv.

Hin Aften havde Jens Paludan-Müller, der om Sommeren var bleven indkaldt som Rekrut, sin Soldaterdragt paa. Men ingen tænkte endnu paa en kommende Krig. Først ved Frederik VII's Død syntes den mulig; men Kongens Død fandt Sted mere end en Maaned derefter. Om Jens Paludan-Müllers Færd som Soldat før og under Krigen er der af andre skrevet bedre, end jeg vilde formaa. Jul. Lange har leveret et smukt Livsbillede af ham i *Nordisk Universitets-Tidsskrifts* 10. Aargangs første Hefte, Caspar Paludan-Müller har fortalt derom i Bogen *Gullands Forhold til Danmark og Sverig*, der ogsaa bringer Jens's Breve fra Felten. Smuk var den Sang, han skrev for Tropperne ved Danevirke i Anledning af Kongerevyen i de første Dage af Januar 1864. Dens sidste Strofe lyder:

Hurra, Kong Christian, se din Hær,
 Se Landets Ungdom, ikkædt i Vaaben;
 Og før hver Dør, som end staar aaben,
 En Kæmpevagt med dragne Sværd!
 Nu staar den til sin Gerning færdig,
 Fra Fædre arvet, Fædre værdig:
 At vogte Grænsenvolden her.

Det er let at ane, hvilket Indtryk Tilbagegangsbefalingen har gjort paa hans besluttede Sjæl.

Hans Harme har faaet Luft under Sammenstødet ved Sankelmark. Første Regiments første Kompagni var ud paa Eftermiddagen af de østerrigske Kolonner blevet trængt tilbage forbi Oversø til Bilskov, var dér opløst og uden al Kommando. Efter flere Øjenvidners overensstemmende Beretning har han under Bataillonens Tilbagevigen til Skoven styrtet sig voldsomt ind mellem Fjenderne, uddelende vældige Kolbeslag til alle Sider. En Slags Bersærker-gang har et Øjeblik grebet ham; det ligner ham saa ganske. Hamlet siger: «Tag dig i Agt, for der er noget Parligt i mig.» Det Ord passede paa ham. Han er underligt nok gaaet ud af dette vilde Haandmænge uden Mên og har senere paany brugt sin Riffel til Skud. En af hans Kammerater har derefter set ham lade og fyre, rolig og uden at agte paa de andre, «som gik han i sin daglige Dont». En anden traf ham i Skoven og opfordrede ham til at vige tilbage med de øvrige; men han afslog. Da denne Kammerat opfordrede ham til i det mindste at søge Dækning mod de fjendtlige Kugler, afslog han ogsaa dette og lod Kammeraten gaa ene tilbage.

En tredie fandt ham liggende paa Grøftkanten ved Vejen 6—10 Skridt fra Bilskov, med Hovedet paa den ene Arm, meget bleg; Blodet løb ham stærkt ud af Overhovedet. Han tiltalte ham, men fik intet Svar. Riflen var falden Jens ud af Haanden. Soldaten greb den og sendte Fjenden hans sidste Skud. Saa tog han endnu en Gang den Faldne i Skulderen og rystede ham; men der var intet Tegn til Liv. Det lange sorte Haar var faldet ham ned over Ansigtet. Det dræbende Skud var gaaet igennem det ene Øje.

TILLÆG

Slesvig (Süverkrübbler Gasthof) d. 8. Jan. 64.

Kære Ven!

Snarere end du venter og maaske skætter om, faar du Svar fra mig paa din venskabelige Skrivelse. Mit Brev vil træffe dig midt i Eksamenstummelen; jeg ønsker dig 1) til Lykke med dens Slutning; det er da godt, at man ikke behøver at bekymre sig for din Skyld, og 2) at Muserne, naar Eksamen er færdig, skønt de i Almindelighed ikke er Kritikernes Venner, maa give dig Gunst til et større fremstillende Arbejde uden Polemik i. Saavidt jeg selv kender Eksamen, har man i den Tid mange ledige Timer. Jeg haaber, at mit Brev maa træffe dig i en saadan og skriver derfor løst og fast.

Du udmaler et Billede af min Fortræffelighed i Forhold til Eder Andre, som desværre skyldes din Fantasi. Naar jeg somme Tider faar lignende hovmodige Tanker, minder et eller andet Tilfælde hvor jeg trænger til Andres Hjælp (og det gaar tit paa), mig straks om den gamle Adam: Egoisten. Imidlertid en Skole er dette her, og jeg gaar den da lige saa godt igennem som mangen Anden. Nu har vi drevet i nogen Tid, men nu tager det atter fat med Felttjeneste og Skandsarbejde. Af det sidste har jeg haft adskillige Ture, enten med at læse Tømmer (f. Eks. idag) eller med Hakke og Spade ganske efter Visen: Danmark dejligst Vang og Vænge. (Første Regiment har dog somme Tider udmærkede Ideer: i Søndags, da vi stod ude paa Danevirke ved Skandsen Nr. 10 og ventede paa Kongen fra Kl. 10 til 2, gav de dem til at synge denne Sang.)

Du mener, at jeg plages 1) af Mangel paa aandelig Føde. Aa nej, jeg købte Nytaarsdag (med Dr. Jessens Tildelse) i Trydes danske Boghandel for halv Pris to Fremtidsdigte: *Sigurd Stembe* og *Professorinden* (af B. Auerbach). Den sidste fortryller mig ganske. Ogsaa den første har meget Skønt og Gribende, f. Eks. den første Scene og Scenen hvor Kongen dræbes; men jeg har at indvende mod den, at den savner Baggrund, o: Farve. Den er anlagt til ogsaa at være et Tidsbillede (Korsfarerne), men er det ikke. Den Magt, som med Nødvendighed bringer Aristokratiet frem i Verden og som gennemtrænger denne Tid til de fineste Trek, finder jeg ikke her, men istedetfor træder abstrakte Refleksioner derover, og Digtet forekommer mig for en stor Del Refleksionens og ikke Fantasiens Skabning; men saa er det ikke dramatisk, og man kan ikke undskylde Forf. med, at han kaster alt dette til Side for at faa Sigurds Karakter frem; thi ogsaa han kan min Refleksion nok forstaa, men min Fantasi fatter ikke, at en saa rædsom Død kan være Frugten af et forholdsvis saa taunt Liv. — Du ærgrer dig vist over at faa saadant at høre fra Armeen; men Sagen er jo netop, at jeg har læst Tømmer i Formiddags.

2) Nyheder fra Kjøbenhavn. Har jeg ikke brudt mig saa meget om, saa længe Kongen og Danmarks Skæbne har været paa Gottorp Slot. Og selv nu, han er rejst (jeg var i Æresvagten igaar Morges), er jeg slet

ikke saa begærlig, siden jeg ser, at Situationen er den samme som den 16. November. Det Yderste, man kan komme til Højre, er et Ministerium Mourad! Saa kan det næppe slingre. Tvertimod, det ændrede mig, at Pressionen ikke har havt større Følger end at Hall trådte af, hvem man efterhaanden havde paavæltet et Ansvar fra alle Sider, som denne Mand anbenbart ikke kunde bære. Kongen har ellers gjort et godt indtryk herovre. Modtagelsen skal have været noget kold, men Forholdet blev dels ved hans Proklamation, dels ved hans Optræden meget varmt. Dog hvis han har spekuleret paa at vinde Armeen for andet end hvad Folket vil — noget, jeg dog ikke har den fjerneste Grund til at tro — glemmer han, at Armeen nu er Landets Ungdom i Vaaben og for en stor Del befales af Officerer kaldte fra alle hørgerlige Stillinger. — Jeg længes derimod meget efter Nyt fra Jernbanegaarden ved Rendsborg, hvor det første Skud maa falde.

3) Falske Rygter (og Politiseren). Ja, skrækkeligt.

4) Venner. Jo. Vi var fire, der sluttede os sammen ved Ankomsten til Regimentet, blev indkvarterede sammen og nu ligger paa samme Sal.

Cand. jur. *Thorvald Paulsen* (Flejmand i den danske Armees Flejmand i Armeens andet Geled) kender du maaske fra Studenterforeningen. Søn af Chr. Paulsen og født i Kiel, er han ganske blond, noget taus, men synger fra Morgen til Aften med sin dejlige Bas Weysses Romancer og Morgen- og Aftensange. Græder endnu over Ingemanns Romaner. Har fort mig ind i en civil Familie, Aktuar Boesen, to elskverdige unge Folk, med en Datter, der hedder Dagmar, en sød lille Vildkat. Selv har jeg indført mig hos Rektor Povelsen, der lovede mig saa mange Bøger. Jeg kunde læse (og jeg kan lykkeligvis læse allevegne). Han gav mig i Aftes adskillige interessante Details om de kongelige Børns Opdragelse; Resultatet var, at de var meget velopdragne.

Landskabsmaler *Schwensen*, en stor, stærk, køn en, meget stille, beskedet og flittig.

Dyremaleren *Philipsen*, forhen Landmand, af den ikke ubekendte Familie, kender du vist. Livlig, med en noget overfladisk Skønhedssans i mange Retninger og et godt Hjerte, er han en fortræffelig Kammerat.

Saa er der vore Officerer, hos hvem vi fire har tilbragt mangen god Aften, og mange Studenterbekendtskaber iblandt Officerer og især Læger, som jeg træffer i Avisklubben hos Med. Esselbach, hvor jeg for Resten ikke kommer ret meget. Første Regiment (Kjøbenhavnere af de forskellige Samfundsklasser) er et Helvedes Regiment, *capable de tout*, om det saa er til at synge Psalmer (som de gjorde Julenat). Men de gode Haandværkere er vant til Akkordarbejdet og kan ikke ret fatte, at man kræver af deres Tid af dem uden særligt Vederlag, og derfor er de tit noget mal-kontente, ikke at tale om de rigtige Rodder, hvoraf nogle stærkt nærmer sig Forbryderkategorien.

Det gør mig ondt med mit Portræt, jeg glemte det rent i al den Tummel — min Opsættelseslyst haaber jeg ogsaa, jeg venner mig af med herovre. Sank nu gloende Kul paa mit Hoved og send mig dit Portræt, det Julius Lange har, som jeg holder saa meget af. Jeg gav gerne mere end min Ekstralønning for i Søndags (12 Skilling) derfor.

Det glæder mig for Scharling og især for Frederiksen, at ingen af dem blev Professor.

Hils nu alle kærligt: dine Forældre, din Slægt, Nutzhorns, Granzov, som jeg gerne vilde høre lidt Detail om, Langes, Banden, og, hvis du husker det, Hansen paa Ehlers' Kollegium, om hvem jeg for nylig fik et meget godt Vidnesbyrd af Frøken Købke, og ellers alle og enhver, som bryder sig om det. Vær du selv hjerteligst hilset og lykønsket

fra din

J. Paludan-Müller.

Om Isen og Oversvømmelsen har jeg hørt det samme som du. For Øjeblikket er her ingen Fare.

Gid du maa kunne lese disse Kragetæer. Jeg synes, min Haand vil ikke rigtigt.

Jeg gjorde forleden mit videnskabelige Testamente ved at skrive til Dr. Bergman i Visby Alt, hvad jeg alene i Verden vidste om Gulland.